DEZVOLTAREA CREATIVITĂȚII ELEVILOR ÎN CADRUL LECȚIILOR DE GEOGRAFIE

Viorica ȚÎLEA, profesor

Instituția Publică Liceul Teoretic „Ștefan cel Mare”, or. Drochia

ORCID iD: 0000-0002-9611-6029

Rezumat. În articolul de față sunt prezentate aspectele dezvoltării creativității elevilor la toate treptele de învățământ în cadrul tuturor orelor, în special, la cele de geografie. Stimularea creativității trebuie să dețină un loc deosebit în procesul instructiv-educativ, ținându-se cont de factorii care o stimulează sau o inhibă. Doar astfel vom contribui la dezvoltarea însușirilor complexe ale personalității, gândirii, memoriei, inteligenței, motivației și voinței, trăsături general-umane ale calităților proceselor cognitive, afective, volitive și atitudinale.

Cuvinte-cheie: activitatea de creație, competențe creative, dezvoltarea creativității, capacitate educativ-instructivă, lecția de geografie, metode de stimulare și animare.

DEVELOPING CREATIVITY OF STUDENTS IN GEOGRAPHY HOURS

Abstract. This article comprises the aspects of developing creativity in pupils at all the stages of their education, during all the classes, particularly during Geography classes. The stimulation of creativity should have a special place in the instructive-educational process and take into account the factors that stimulate or inhibit it. This is the only way we will be able to help developing the complex characteristics of the personality, thinking, memory, intelligence, motivation and will-general human traits of the qualities of cognitive, affective, volitional and attitudinal processes.

Keywords: creative activity, creative skills, creativity development, educational-instructive capacity, geography lesson, stimulation and animation methods.

Exigențele sociale și umane contemporane au adus problemele creativității în rândul cercetărilor disciplinare. Însăși gândirea filozofică este puternic angajată în rezolvarea aspectelor axiologice, sociale și culturale pe care le implică orientările și performanțele univoce ale creativității. Sensibilitate, problematizare, inteligență constructivă, dispoziție fecundă, acțiune originală și toate în penetrație reciprocă, actul creativității se înscrie la nivelul celei mai înalte forme de inventivitate și realizare a omului ca individ și membru al colectivității. Creativitatea localizează confruntările umanității cu natura și cu viața oamenilor. Această metodă constituie o importantă resursă socială, o adevărată avuție în posesiunea irevocabilă, dar perfectabilă a oamenilor, adevăr pe care societatea noastră îl afirmă atât în planul vieții interne, cât și în planul celei internaționale.

Problemele potențialului uman și social, ale criteriilor de evaluare, precum și ale metodelor de stimulare și animare a creativității sunt abordate din ce în ce mai întemeiat. Semnificația reală a creativității se află în trăirea culturii și valorilor umane, pentru că responsabilitatea demersului creator devine, pe zi ce trece, o responsabilitate a societății întregi mai

ales a învățământului, pentru că societatea trăiește și se construiește tot mai mult prin cultură, știință și valori spirituale. Ținând seama de aspectele axiologice ale creativității ca pedagogie a societății în totalitatea ei și deci a fiecărei persoane în parte, punând în valoare rolul personalității, se impune tendința de a concepe creativitatea ca o cale specific-umană, prin care personalitatea este scoasă din anonimat, se eliberează și participă în mod unic și irepetabil la crearea și dezvoltarea valorilor materiale, artistice, morale, științifice.

Preocupările numeroase pentru studiul creativității, pentru găsirea și utilizarea unor metode de antrenare și dezvoltare la nivel individual și de grup, sunt justificate de cerințele sociale actuale și de cele viitoare. Atât în prezent, cât și în viitor, oamenii, indiferent unde trăiesc, se confruntă cu schimbări socio-politice, ecologice, științifice, tehnologice, iar căile de depășire presupun un anumit grad de creativitate. Receptivitatea societății actuale față de ideile originale este incompatibilă cu a vremurilor trecute, când o noutate șocantă era sancționată cu indiferență sau cu reacții agresive. Perioada contemporană, frământată de adânci prefaceri rapide

în direcția unui progres, aduce ceva nou, și anume conștientizarea necesității de dezvoltare a creativității și întreprinderea unor acțiuni concrete în acest sens. Problema dezvoltării creativității a devenit una politico-economică și la nivel de strategii în domeniul educației. Această deschidere pentru creativitate și spiritele creative o anunța cu mult timp în urmă psihologul M. Stein, care afirma următoarele: „O societate care stimulează creativitatea, asigură cetățenilor săi patru libertăți de bază: libertatea de studiu și pregătire, libertatea de explorare și investigare, libertatea de autoexprimare și libertatea de a fi ei înșiși”. Această libertate de „a fi tu însuși” este vizată de formarea creativă și învățământul democratic. Introducerea creativității la scară socială trebuie să înceapă cu învățământul, cu școala la toate nivelurile ei, iar în cadrul acesteia – cu pregătirea formatorilor.

Un obiectiv prioritar al profesorilor este de a dezvolta la elevi capacitatea de:

- a fi creativi, plini de imaginație și resurse pentru a prevedea și a influența schimbările;
- a avea o gândire critică, a fi capabili să definească și să rezolve probleme;
- a fi autonomi, independenți, încrezători în sine.

Dezvoltarea acestor trăsături semnifică, de fapt, dezvoltarea creativității, ca însușire complexă a ceea ce numim personalitate, care presupune calități ale proceselor cognitive, afective, volitive, atitudinale. Creația ca activitate psihică în structura fenomenelor psihice nu apare doar pe treptele înalte ale ontogenezei, ci în forme specifice ce se manifestă în copilărie. La vârstă fragedă se poate vorbi de inventivitatea potențială care face posibilă creația, ca activitate psihică, dar desfășurarea ei depinde de acțiunea experimentală ce caracterizează respectiva etapă a vieții copiilor, având în vedere receptivitatea maximă a vârstei, care obligă la un proces formativ timpuriu. Sunt de părerea că, în cadrul procesului educativ, stimularea creativității trebuie să dețină un loc deosebit. În acest context, consider actuală și utilă promovarea unor modalități concrete de antrenare și dezvoltare a creativității la toate vârstele și la toate disciplinele. D.E. Herta menționa că dintre factorii care stimulează creativitatea se pot evidenția:

1. o bună imagine de sine;
2. inițiativă personală în procesul educativ;
3. acordarea unei largi libertăți individuale de a gândi și de a crea, încurajarea demersurilor imaginative;
4. recompense materiale pentru toți copiii creativi, recompense morale, diplome, evidențieri;
5. încrederea în forțele proprii și sentimentul de a fi utili clasei, școlii;

6. șansele promovării profesionale pentru profesor;
7. cultura, aspirația către perfecțiune atât a elevului, cât și a profesorului, imaginea publică, familia, prietenii etc.

O.-M. Ciucă, cercetând factorii creativității, menționa factorii individuali care sunt grupați în jurul ideilor de satisfacție, de împlinire spirituală, de plăcere și de bucuria de a crea idei semnificative pentru acea trăire unică, caracterizată prin expresia „stare de grație”. La interferența sentimentului de satisfacție cu cel al unității și valorii sociale, stimulează și sensul vieții, sensul creației însăși. Sentimentul împlinirii spirituale patentează pasiunea creatorilor, starea lor de cunoaștere, puterea de muncă, dorința de a găsi răspunsuri credibile la întrebările apărute, capacitatea de a depăși eșecurile și de a face față competiției de idei. Competiția nu se reduce numai la confruntarea cu ceilalți, ci presupune și confruntarea cu sine, după cum încrederea în sine este determinată de încrederea în ceilalți.

Activitatea creatoare este îndreptată spre un scop, un indice care determină sensul și dimensiunile acțiunii sau ca o valoare general-directoare și călăuzitoare, iar idealul este un instrument de construcție în orice creație umană și un instrument structural al sistemului de valori al unei societăți. Viața nu are valoare în sine, ea dobândește valoarea prin creație și cultură. Fiecare etapă trebuie modelată și dirijată în vederea unei destinații finale. Idealul este definit ca model de a gândi și simți, dar și un mod de a acționa, de a înfăptui, de a crea. Idealul oferă întemeiere valorică oricărui act de creație culturală. Realitatea social-culturală, cu fiecare nouă generație școlară, este reprezentată de fenomene complexe și inedite, pentru exploatarea cărora este nevoie de angajarea tuturor capacităților inovative.

Capacitatea instructiv-educativă ce se realizează în școală nu poate fi autentică și eficientă în absența efortului permanent de creație. În acest sens, sunt identificate tipuri de activități în care profesorii investesc mai multă creativitate:

- a. activități metodologice de grup;
- b. procesul didactic–prin valorificarea valențelor comunicative în predarea noilor cunoștințe;
- c. activități științifice, culturale – extradidactice, destinate elevilor cu antrenarea acestora;
- d. activități culturale pentru adulți, realizate de către profesori care apreciază că implicarea în programele de educație permanentă favorizează implicit propria desăvârșire;
- e. creații ale profesorilor în diverse domenii: știință, didactică, artă, literatură etc. [8, p. 100].

Majoritatea elevilor și profesorilor manifestă interes orientat spre a fi creativi în diverse domenii ale

spiritualității. Unii reușesc, iar alții – nu. Dar, pentru mediul educativ, însăși aspirația de a conferi un sens vieții și profesiei, prin creație, are un rol stimulator și conferă o conotație de activism exemplar. Idealul cultural al comunităților de profesori se definește cu ajutorul indicatorilor de referință și al indicatorilor auxiliari. Aceștia includ sistemul alcătuit din reprezentări ale profesiilor referitoare la: știință, creație, cultură, instrucție, modele educative etc., ca și conduitele sau practicile determinate de reprezentările lor sociale, deoarece ele exprimă ceea ce gândesc oamenii și grupurile despre o problemă socialmente semnificativă, ca de exemplu, creația.

Indicatorii auxiliari ai idealului includ proiecte, inițiative finalizate cu succese în planul creativității epistemice – prin care înțelegem materializarea creativității – sau realizări parțiale, menite să întrețină nealterate interesele și dorințele.

În opinia cercetătorilor A. Beaudot și J.P. Guilford, prin actul creației, cel care-l săvârșește este mai puțin favorizat decât potențialii beneficiari ai rezultatului acestui act, ceea ce denotă predominarea viziunii consumatoare asupra culturii. Dacă ne referim la elementele care aduc satisfacție mai mare indivizilor inspirați, aceștia situează procesul de creație înaintea recunoașterii publice a rezultatelor și a aprecierii de către familie, prieteni, colegi etc. Activitatea de creație susținută are o influență complexă, ireversibilă asupra autorilor, asupra destinului lor profesional, asupra percepției sensului vieții. Prin creație competența profesională se consolidează, crește eficiența actului educativ, indivizii devin conștienți de anumite limite, dar, totodată, sunt siguri de propriile capacități. Astfel devine mult mai posibilă șansa de a colabora cu alți specialiști, prestigiul profesional dobândit aduce acestor persoane mulțumire de sine și satisfacții, totodată asigurându-le un nivel ridicat al calității vieții.

J.P. Guilford a identificat șase factori ai creativității: fluiditatea gândirii, flexibilitatea, originalitatea, elaborarea, sensibilitatea față de probleme și redefinirea. În opinia lui J.P. Guilford, există două grupe de factori intelectuali semnificativi pentru creativitate: gândirea și memoria. El distingea în cuprinsul acestor grupe, factori de cunoaștere – descoperire, de producție și de evaluare. Factorii de producție, la rândul lor, erau subîmpărțiți în aptitudini de gândire convergentă și divergentă. Și factorilor convergenței acorda un rol creator, însă îi considera mai puțin importanți.

Modelul elaborat de un alt cercetător – Gaugh (1957) – este mai complet, el cuprinde cinci factori, care includ și aspecte comportamentale: aptitudini intelectuale, aptitudinea interogativă (de căutare),

flexibilitatea cognitivă, sensibilitatea estetică și posibilitatea de sesizare a destinului, a încrederii creatorului în viitorul său. Mai apoi, A. Munteanu (1999) a descris trei mari categorii de factori ai creativității: factorii biologici, psihologici și sociali [9].

Deci, o mare influență asupra creativității o are biblioteca, care este un loc sacru, un loc de meditație, cultură, de modelare a personalității umane, de cultivare a intelectului de formare a cercetătorilor. Din bibliotecă începe cercetarea și se încheie tot într-un soft de bibliotecă.

Desigur, asupra creativității influențează climatul ca stare de spirit, deoarece nu poți fi un mare creator, dacă nu ai un mare public, adică oamenii care te înconjoară. Există mai multe forme de influență asupra personalității:

1. expunerea la comportamente și stiluri de viață noi;
2. influența atitudinilor și a imaginii de sine, din dorința de a fi acceptați în grup;
3. presiunea exercitată de lideri și membri unui grup asupra celor care înregistrează anumite rezultate și se conformează, a normelor și valorilor ce-i reprezintă.

Și familia poate avea un aport considerabil în această privință, deoarece sunt stabilite relații durabile între mediul familial și performanțele copiilor. Un exemplu concludent ar fi biografia savantului G.E. Palade. Familia l-a influențat pe acest om de știință în formarea sa intelectuală. El, viitorul laureat al Premiului Nobel pentru Filozofie și Medicină, având ambii părinți profesori, a înșușit de timpuriu deprinderile de studiu, spiritul analitic, disciplina muncii și nu în ultimul rând, distincția intelectuală.

Un alt factor ce influențează asupra creativității este grupul de muncă care se dovedește foarte eficient, deoarece experimentele comune și abilitățile care facilitează soluțiile creatoare conduc la apariția produselor noi și valoroase. El acționează ca un amplificator al capacităților creative, mai ales, datorită faptului că le prilejuiește un schimb de idei. Acesta este unul din atuurile grupului, care joacă un rol enorm, colosal, datorită contribuției lui la: schimbul de informații și idei, oportunității de cercetare, identificarea noilor teme, abordarea complexă, multidisciplinară a problemelor, la interacțiunea competențelor ce permite formarea celor mai tineri cercetători.

La nivelul grupului, se acumulează mai multe informații și cunoștințe decât posedă fiecare membru în parte. Cu toate acestea, contribuția grupurilor la stimularea creației se diferențiază în funcție de mai mulți indicatori: natura problemelor, mărimea grupului, gradul de coerență/compatibilitate între membrii lui, calitatea managementului și profilul

psihologic al liderilor, elementele ce determină relațiile interpersonale din grup. **Invidia, vanitatea, agresivitatea reduc potențialul creator al grupului, iar armonia, încurajarea și spiritul reciproc, respectul sunt stimulatoarele acestui potențial.**

Un profesor trebuie să fie foarte atent, pentru ca anumite contribuții creative ale unor elevi să nu fie subevaluate, prevenind astfel apariția unor consecințe multiple pe plan profesional și motivarea opțiunii celorlalți. Obținerea unor rezultate deosebite și lucrări de excepție să se evalueze conform unor criterii distincte, să nu fie ignorate, astfel încât celor cu aptitudini să li se dea prioritate și să fie motivați. Trebuie să existe sau să fie create și condiții pentru asigurarea unor recompense materiale rezonabile sau cel puțin să li se asigure satisfacții morale și șanse de a fi promovați, sentimentul că prin tot ce fac sunt utili domeniului lor de cercetare [6].

Metodele de stimulare a creativității pot fi definite ca un sistem de procedee specifice, polivalente, orientate spre dezvoltarea mintală a elevului, prin oferirea de oportunități pentru a încerca idei noi, modalități noi de gândire și de rezolvare a problemelor. Strategia pentru o predare creativă în școală reprezintă organizarea proiectivă a unei înlănțuirii de situații educaționale, prin parcurgerea cărora elevul dobândește cunoștințe noi, priceperi, deprinderi și competențe. Încurajarea copiilor să învețe dincolo de a memora și pentru a utiliza niveluri mai profunde de gândire, precum și sprijinirea cadrelor didactice în aplicarea strategiilor de predare creativă, – sunt benefice atât profesorilor, cât și elevilor. Analizăm, în continuare, metodele ce contribuie la dezvoltarea creativității în cadrul lecțiilor de geografie.

Creativitatea ghidată prin întrebări. Se prezintă elevilor o situație, însă nu neapărat actuală, sau pe fundal contemporan, pentru ca ei să aibă posibilitatea de a-și imagina în totalitate elementele necunoscute. Totodată, li se cere să descrie împrejurările respective, răspunzând la întrebările formulate de profesor. Întrebările ghid pot fi scrise pe tablă sau pe coli de hârtie, alături de sarcina de lucru. După activitatea individuală, elevii citesc în fața colegilor textele scrise. În procesul aplicării tehnicii în cauză, se parcurg următoarele etape:

1. **Prezentarea situației.** Sunteți în excursie la Rezervația Naturală „Pădurea Domnească”.
2. **Sarcina de lucru.** Imaginați-vă că ați plecat cu clasa la o rezervație. Descrieți impresiile pe care le aveți, fiind în inima acestui monument al naturii. Încercați să răspundeți la următoarele întrebări:
 - În ce localitate se află această rezervație? Ați mai auzit de ea?
 - Care sunt primele impresii?

- Știți că în rezervație există și o populație de zimbri?
- Puteți caracteriza un zimbri?
- V-ar plăcea să scrieți o povestioară despre aceste animale?

- Ce v-a impresionat mai mult în pădure?

3. **Activitatea individuală de scriere a textelor.**

4. **Activitatea frontală:** citirea lucrărilor.

- Cine dorește să citească ce a scris?

Profesorul ar putea să-și prezinte ideile, pornind de la întrebările ghid. Discuțiile cu elevii s-ar putea axa asupra dificultăților și sentimentelor pe care le-au avut în timpul elaborării textelor.

Creativitatea ghidată prin desenul altcuiva.

Elevilor li se distribuie foi și li se cere să deseneze ceva anume. Ei marchează foile cu simboluri, dar fără a-și nota numele pe ele. După prima secvență desenată, elevii schimbă foile între ei și completează desenele făcute de colegii lor, dar fără a se consulta între ei. Desenarea va fi ghidată de schița realizată de altcineva, care a început desenul. Prin această tehnică nu se urmărește, implicit doar tehnica desenului. După activitatea individuală, elevii prezintă lucrările în fața colegilor și explică procesul creativ pe care l-au parcurs în timpul desenării, pornind de la desenul colegilor lor (metacogniție). În aplicarea tehnicii în cauză, există mai multe etape:

1. **Sarcina de lucru.** Pe foile pe care le-ați primit, desenați astfel: cei din rândul I: desenați linii, cei din rândul II: desenați figuri geometrice simple, cei din rândul III: desenați frunze. Desenați un simbol mic, pentru a ști că este desenul vostru, dar nu vă scrieți numele. Aveți la dispoziție două minute.
2. **Activitatea individuală.**
3. **Sarcina de lucru.** Acum, veți schimba foile desenate între voi astfel: cine a desenat linii, va primi un desen cu frunze sau figuri geometrice, cine a desenat figuri geometrice, va primi un desen cu frunze sau linii, cine a desenat frunze, va primi un desen cu linii sau figuri geometrice (profesorul intervine în schimbarea desenelor, pentru a asigura varietatea lucrului). Veți continua desenul început de colegul vostru, fără să discutați cu el. Aveți la dispoziție 20 de minute.
4. **Activitate individuală.**
5. **Activitate frontală:** Prezentarea lucrărilor și discutarea pe baza lor.
 - Cine dorește să-și prezinte desenul?
 - La ce te-ai gândit, când ai văzut desenul primit de la colegul tău?
 - Ce crezi că a dorit să deseneze colegul tău?
 - Ce ai vrut să desenezi tu, pornind de la creația colegului tău?
 - Ce ți s-a părut mai dificil în timpul desenării?
 - Ce ți-a plăcut cel mai mult în timpul desenării?

Profesorul poate desena și el, pornind de la schița desenului unui elev, iar la prezentarea lucrărilor, va descrie ce a simțit și la ce s-a gândit în timpul desenării, pentru a face transparent procesul de creație pe care l-a parcurs.

Încurajarea întrebărilor. Aproape toți profesorii consideră că încurajarea copiilor în a pune întrebări reprezintă un aspect esențial al dezvoltării creativității. De exemplu: studiind litosfera, apare o serie de întrebări: câte straturi sunt, ce tipuri de roci, substanțe minerale există, ce grosime au, cum crește temperatura în interior, ce caracteristici are scoarța, mantaua, nucleul etc.? Toate întrebările necesită răspunsuri, elevii trebuie încurajați să răspundă corect și deplin, ei nu vor fi respinși și ignorați. Profesorul va încuraja activismul elevilor și va corecta răspunsurile.

Creativitatea ghidată printr-o imagine. Se afișează o imagine (planșă cu forme de relief) și se analizează detaliile acesteia cu elevii. Li se cere să se transpună în locul profesorului și să descrie caracteristicile formelor de relief, să detalieze altitudinea, poziția, denumirea, desfășurarea etc. După activitatea individuală, elevii citesc în fața grupului mare testele scrise.

Chestionarea de grup. Este o varietate specifică a activității de grup, care are loc în scopul repetării și consolidării materialului la finele unui compartiment. Se poate organiza atât în cadrul orelor, cât și după ore. Se propun întrebări membrilor grupului, iar răspunsurile sunt comentate și evaluate în comun. Lista întrebărilor este alcătuită de profesor. De exemplu, în cadrul temei *Populația Terrei*, pot fi formulate întrebări legate de următoarele aspecte: evoluția numerică și mișcarea naturală a populației, migrațiile populației, repartitia și densitatea populației, structura rasială, etnolingvistică și religioasă a populației, structura populației pe grupe de vârstă și sexe, resursele umane de muncă, evaluarea dinamicii și structurii populației în diferite regiuni.

Discuția ghidată. Se poate realiza pe marginile unei informații. Profesorul este doar facilitator și nu persoană care interoghează. Sarcina lui este de a ghida discuția, renunțând la ideea de a-și impune întrebările și de a cere răspuns. Această tehnică este oportună și se utilizează mai mult la etapa reflecției în cadrul lecției.

Profesorul formulează probleme certe, rezultate din afirmațiile elevilor, bunăoară:

1. Tu ai afirmat că în pădurile de foioase sunt arbori cu frunza căzătoare, amintește-ți, ce specii sunt?
2. Pe planșă sunt reprezentate straturile atmosferei, spune, care sunt ele?
3. Comparați speciile de arbori din Brâul de Nord cu cele din Brâul de Sud.

Cubul. Aceasta este una din tehnicile de examinare și de organizare a cunoștințelor privind subiectul sau problema pusă în discuție. Cubul are șase fețe pe care sunt scrise verbe ce numesc operații de gândire. De exemplu, la tema *Hidrosfera*, profesorul solicită elevilor să răspundă la următoarele întrebări de pe fațetele cubului:

1. Definește noțiunea de hidrosferă.
2. Compară mările deschise cu cele semideschise.
3. Asociază apele curgătoare cu cele subterane.
4. Analizează părțile unui râu.
5. Aplică exerciții de verificare a cunoștințelor la tema dată.
6. Argumentează importanța vegetației pentru natură și pentru om.

Dacă tehnica respectivă este utilizată în cadrul etapei de realizarea sensului, fețele cubului pot fi completate cu informații extrase din manual, fotografii, planșe etc.

La tema *Diversitatea faunei din pădurile subecuatoriale*, se poate utiliza cu succes metoda **Clusterin-gul**, care este o tehnică de învățare nesupervizată, modalitate de organizare grafică a imaginației ce presupune acumularea de informații, prin formarea de asociații, care stimulează procesul de gândire. Elevii se informează referitor la unele cunoștințe și conexiuni ce există între relații și concepte.

- Animale carnivore: leul, tigru, ghepardul, câinele sălbatic.
- Animale ierbivore: girafa, antilopa, elefantul, zebra, bivolul, rinocerul.
- Artropode: termita.
- Insecte: musca țețe.
- Păsări: struțul african, nandu – din America de Sud, emu – din Australia, secretarul.

Prin imaginația ghidată, are loc descrierea verbală, efectuată în urma unei deplasări în spațiu și timp sau într-un subiect se formulează o sarcină însoțită de întrebări de precizare. Ele se vor scrie pe tablă sau pe poster. De exemplu, în cazul temei *Relieful scoarței terestre creat de forțe exogene*, elevii își pot expune cunoștințele în fața grupului mare despre formele de relief: relief gravitațional, relief creat de apele meteorice, relief fluvial, relief carstic, relief eolian, relief glaciar, relief litoral, relief biogen, relief antropoc.

Pentru a face față cerințelor, copiii trebuie să gândească rapid, să fie flexibili și inventivi, să găsească soluții la diferite situații. Astfel, stimulăm în acest scop ambiția necesară învățării. Îi provocăm, le alimentăm în permanență interesul, le punem la dispoziție materiale moderne, utilizăm modalități de lucru ce contribuie la dezvoltarea creativității. Această

metodă este recomandabilă atât la etapa evocării, cât și la asigurarea retenției și a transferului de idei.

Tehnica **De ce?** se poate propune la subiectele referitoare la pădurile ecuatoriale umede sau la alte zone naturale.

- ✓ *De ce în pădurile ecuatoriale vegetația este extrem de variată după componență?*
- ✓ *Pentru că aceste păduri se află într-o zonă foarte umedă.*
- ✓ *De ce pădurile ecuatoriale umede se află într-o zonă umedă?*
- ✓ *Fiindcă sunt dispuse în zona climatică caldă.*
- ✓ *De ce sunt dispuse într-o zonă climatică caldă?*
- ✓ *Deoarece se află la ecuator și primesc o cantitate de radiație solară mai mare.*
- ✓ *De ce primesc o cantitate de radiație solară mai mare?*
- ✓ *Fiindcă unghiul de cădere al razelor solare este mai mare la ecuator.*

Un exemplu elocvent de dezvoltare a creativității la elevi, în cadrul lecțiilor de geografie, o prezintă și metoda **Explozia stelară**. Exemplu poate servi tema *Impactul factorilor nocivi asupra degradării mediului acvatic*, unde se pot utiliza diferite întrebări precum: *De ce?, Unde?, Cum?, Care?, Ce?*, cu referiri la anumite subiecte. Tehnica *Explozia stelară* este o modalitate de investigare a unui subiect din mai multe perspective, pentru dezvoltarea gândirii productive și a celei creatoare, prin activități individuale și de grup. Elevii sunt puși în situația să formuleze întrebări despre un subiect, dar și să construiască răspunsurile la propriile întrebări.

În concluzie, putem afirma că creativitatea reprezintă un fenomen complex, o însușire specifică omului, prin care se obțin produse noi și valoroase pentru societate sau se rezolvă o problemă într-o manieră inedită. Ea este expresia organizării și interacțiunii dintre factorii cognitivi (*inteligenta, gândirea, imaginația, memoria*) și non-cognitivi (*motivaționali, atitudinali, emoționali, volitivi*) ai psihicului, dovădindu-se a fi o trăsătură general-umană, existând în formă latentă (*potențial creativ*) la toți oamenii într-o măsură mai mare ori mai mică [4]. Creativitatea nu se realizează de la sine, ci este nevoie de acțiuni continue și de organizare, stimulare și activitatea potențialului creativ.

Identificarea potențialului creativ al copilului constituie o primă etapă în dezvoltarea creativității sale. Stimularea potențialului creativ al copilului de vârstă școlară impune cunoașterea specificului și nivelului său de dezvoltare, a particularităților de vârstă și individuale și a relațiilor determinative în care este implicată creativitatea. Înțelegerea specificului factorilor generali ai creativității are o dublă valoare practică, pentru acțiunile de stimulare a potențialului creativ: în primul rând, ne indică natura solicitărilor specifice, în cadrul acestui proces, iar în al doilea rând, ne relevă direcțiile strategice ale acțiunilor educaționale.

Optimizarea dimensiunii pedagogice de stimulare a creativității copilului presupune elaborarea și aplicarea unor metode pedagogice concrete, ca instrumente ce permit conturarea bazelor teoretice și operaționale ale problematicei formulate.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Berge A. *Talent, inteligență, creativitate*. București: Editura Științifică, 1971.
2. Cerghit I. *Metode de învățământ*. Iași: Editura „Polirom”, 2006.
3. Cojocaru V.-M. *Educație pentru schimbare și creativitate. Idei pedagogice contemporane*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 2003.
4. Creativitatea și cultivarea ei în școală. In: *Psihopedagogie pentru examenul de definitivat și gradul didactic II*. Iași: Editura „Spiru Haret”, 1995, pp. 219-226.
5. *Eficientizarea procesului educativ-instructiv în baza stimulării creativității*. In: *Săptămânalul Univers Pedagogic Pro*, 1 decembrie 2005.
6. Fryer M. *Predarea și învățarea creativă*. Chișinău: Editura Uniunii Scriitorilor, 1996.
7. Temple C., Steele J., Meredith K. *Lectura, redactarea și scrierea pentru dezvoltarea gândirii critice*. Ghidul III. Cluj-Napoca: Soros Foundation & Open Society Institute, 1998.
8. Țîlea V. Creativitatea în cadrul orelor de biologie. In: *Interuniversitaria: Materialele colocviului al 6-a șt. studențesc: consacrat aniversării a 65-a de la fondarea Univ. de Stat „Alec Russo” din Bălți*, 29 oct. 2011 Bălți: „Presa universitară bălțeană, 2011, pp. 98-104.
9. <https://edict.ro/factorii-creativitatii/>